

بررسی رابطه مهارت های اجتماعی-هیجانی بر مسئولیت پذیری و عملکرد خانواده مذهبی در بین دانش آموزان ابتدایی

الهه صالحی

کارشناسی ارشد مشاوره خانواده

الهه صالحی

کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی

sacl.24600@gmail.com

ellesal1981@gmail.com

MDOI-02-2026.0373
MNR-387-2-144EF2

چکیده

نهاد خانواده به عنوان یک پایگاه مهم اجتماعی در جامعه مطرح است. با توجه به ضرورت تحقیق در مورد خانواده، بررسی رابطه مهارت اجتماعی-هیجانی بر مسئولیت پذیری و عملکرد خانواده های مذهبی در بین دانش آموزان مقطع ابتدایی عنوان پژوهش حاضر می باشد که هدف اصلی آن سنجش رابطه بین مهارت اجتماعی-هیجانی در دانش آموزان و مسئولیت پذیری و عملکرد خانواده ها با داشتن جهت گیری مذهبی بوده است. در این پژوهش جامعه آماری دانش آموزان مقطع ابتدایی واقع در استان البرز، شهرستان ساوجبلاغ دبستان دخترانه مریم پایکاری، نمونه در دسترس و به صورت تصادفی می باشد. در پژوهش حاضر از آمار توصیفی همچون میانگین، انحراف معیار و همچنین آمار استنباطی همچون ضریب همبستگی پیرسون و آزمون معنا داری جهت پاسخگویی به سوالات تحقیق استفاده شده است. همچنین جمع آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه مهارت اجتماعی مآتسون، پرسشنامه مسئولیت پذیری گاف، پرسشنامه عملکرد خانواده (FAD)، هوش معنوی عبدالله زاده صورت گرفته است.

به طور کلی نتایج بدست آمده حاصل از این پژوهش به شرح زیر می باشد:

- بین مهارت اجتماعی-هیجانی و مسئولیت پذیری رابطه مثبت با درجه متوسط است اما رابطه معنا دار نیست.

- بین مهارت اجتماعی-هیجانی و عملکرد خانواده رابطه مثبت با درجه متوسط و معنا دار وجود دارد.

- بین مهارت اجتماعی-هیجانی و جهت گیری مذهبی (هوش معنوی) رابطه مثبت و قوی و معنا داری وجود دارد. در نتیجه: هر چقدر خانواده ها دارای عملکرد بهتر و بالاتری باشند، می توان گفت فرزندان دارای رفتارها و مهارت های اجتماعی بالاتری برخوردارند، و همچنین خانواده های که دارای پایگاه معنوی مستحکمی هستند، می توان شاهد باشیم فرزندان شان از تربیت و مهارت های اجتماعی بالاتری برخوردار باشند.

واژگان کلیدی: مهارت اجتماعی-هیجانی، مسئولیت پذیری، عملکرد خانواده، مذهب

مقدمه

امروزه یادگیریهای مهارت‌های اجتماعی و هیجانی از مسائل مهم جامعه ما محسوب می‌شود توسعه ارتباطات بین جوامع مسائل اجتماعی و خانوادگی را با پیچیدگی های بسیاری روبرو ساخته. خانواده که سنگ زیربنای حیاتی یک جامعه محسوب می‌شود، نقش مهمی در جامعه پذیری، مسئولیت پذیری اجتماعی و رشد همه جانبه اعضا دارد.

کارایی و عملکرد خانواده نیز مانند همه جوامع با انواع آموزشها و یادگیری ها و مهارت ها رابطه مستقیم دارد، زمانی که یک خانواده شاد هست کارکرد بهتری دارد. یعنی عملکرد مناسبتری را شاهد هستیم.

انسان ذاتاً موج اجتماعی است و نیاز به تعامل با دیگران دارد مهارت‌های اجتماعی هیجانی پیوند اساسی با تمام جنبه های زندگی دارد و بر سازگاری و انطباق آن ها تاثیر زیادی دارد. تامین نیازهای کودک از ابتدایی ترین نیاز تا نیازهای سطح بالا، در کنار دیگران بودن تامین می‌گردد نیازهای اولیه مانند نیاز فیزیولوژیک (غذا، آب و...) و نیاز به امنیت نیازهای سطح بالاتر هستند دوست داشته شدن عزت نفس خود شکوفایی همه در سایه ارتباط با دیگران محقق می‌شود فقدان مهارت‌های اجتماعی در زندگی می تواند تاثیر بسزایی در کارکرد انطباقی، تحصیلی، مسئولیت‌پذیری، کیفیت زندگی و عملکرد کلیه خانواده و همه جنبه های زندگی فرد داشته باشد.

به طور کلی، مهارت های اجتماعی رفتارهای آموخته شده و مقبول جامعه اطلاق می‌شود، رفتارهای که شخص می‌تواند با دیگران به نحوی ارتباط متقابل برقرار کند که به روز بروز پاسخ های مثبت و پرهیز از پاسخهای منفی انجامد. مورگان¹ (۱۹۸۰) به این نکته اشاره دارد که مهارت‌های اجتماعی نه تنها امکان شروع و تداوم روابط متقابل و مثبت را با دیگران فراهم می‌آورد، بلکه توانایی نیل به اهداف ارتباط با دیگران را نیز در شخص را نیز در شخص ایجاد می‌کند» هر انسان هر اندازه انسان در ارتباط با دیگران بیشتر و همه جانبه تر بتواند به هدفهای خوش برسد ما او را در زمینه‌های اجتماعی ماهرتر می‌دانیم» (104). بر اساس مفهوم مهارت اجتماعی در موقعیت های خاص که توسط هرسن و بلاک² (۱۹۷۷) ارائه شده تاثیر رفتار در روابط اجتماعی به بافت و پارامترهای موقعیت بستگی دارد. توانایی شخص در درک موقعیت و هوشیاری او در شرایطی که مجموعه رفتار های خاص نتایج مثبتی را به بار می‌آورد حاکی از مهارت رفتاری اوست (ص 33). (میلبرن، 1369)

هیجان ها همیشه مورد توجه کامل انسان بوده است، زیرا در تلاش در هر اقدام مهم بشری، هیجانات به طریق راسل³ همگی در مورد هیجانات اندیشیدن و در مورد ریشه ها و نمودها و اثرات و جایگاه آنها در

1 Morgan

2 Hersen and Bellack

3

نظام دخالت دارند. تقریباً همه فیلسوفان بزرگ از ارسطو 4 گرفته تا اسپینوزا 5 از کانت 6 تا دیوئی 7 و از برگسون 8 تا طبیعی زندگی انسان تفکر کردند و نظریه‌ی ارائه دادند. حکمای الهی به اهمیت بعضی از هیجانات خاص مرتبط با تجربه مذهبی افراد پی بردند و پرورش این هیجانات را به طور غیر مستقیم در راس برنامه های تربیتی مذهبی قرار داده‌اند پیشرفت روانشناسی بالینی، روانکوی و روانشناسی تطبیقی و رفتارگرایی تأثیرات قابل ملاحظه‌ای در مطالعه رفتار هیجانی و ارائه نظرات هیجانی داشته‌اند. درباره این موضوع بدون اغراق می توان گفت که هزاران مقاله و گزارش نوشته شده است. با وجود این هنوز هم تئوری کامل، و جامع و واحدی درباره هیجانات وجود ندارد که با تمامی این زمینه ها مناسبت و ارتباط داشته باشد (پ 2). (نظریات هیجان، 1385)

مبانی نظری تحقیق

مهارت‌های اجتماعی

هالینگر مهارت های اجتماعی را عبارتند از مهارت‌های می‌دانند که برای داشتن ارتباط موثر مثبت با دیگران و پذیرش توسط آنها ضروری هستند. گرشام مهارت اجتماعی را رفتارهای می‌داند که احتمال دریافت تقویت را به حداکثر می رساند و احتمال و تنبیه موكول به رفتارهای اجتماعی را کاهش می‌دهد. از نظر او مهارت اجتماعی، رفتارهایی هستند که در موقعیت های معین، پیامدهای اجتماعی مهم را پیش‌بینی می‌کنند (به نقل از گرشام و الیوت).

اشنایدر و همکاران مهارت های اجتماعی را به عنوان وسیله ارتباطی میان فرد و محیط تعریف می‌کنند. معتقدند که این وسیله برای شروع و ادامه ارتباط سازنده و سالم با همسالان به عنوان بخش مهمی از بهداشت روانی مورد استفاده واقع می شود (به نقل از یوسفی و مخیر، ۱۳۸۱).

مهارت های اجتماعی مجموعه ای از توانایی های هستند که روابط اجتماعی مثبت و مفید را آغاز و حفظ می نماید، دوستی صمیمیت با همسالان را گسترش می دهد، سازگاری رضایت بخشی را در مدرسه

ایجاد می‌کند، به افراد اجازه می‌دهد که خود را با شرایط وفق دهند و تقاضاهای محیط اجتماعی را بپذیرند (گرشام و همکاران، ۲۰۰۱)

مهارت های اجتماعی با سازش یافتگی روانشناختی فرد رابطه دارد (الکساندر و موها پاترا 9، ۲۰۱۵) فقدان یا نارسایی در مهارت های اجتماعی یک بخش عمده ملاکهای تشخیص بیشتر اختلال های روانشناختی به حساب می‌آیند (مایلس و استیپک، 10، ۲۰۰۲). (شالچی، 1396)

مهارت های اجتماعی 11 عبارت است از رفتارهای انطباقی فرا گرفته که فرد را قادر می‌سازد با افراد مختلف روابط متقابل داشته باشد، واکنش‌های مثبت بروز دهد و از رفتارهای که پیامد منفی دارد، اجتناب نماید (کارتلج و میلبرن 12، ۱۳۶۹). مهارت های اجتماعی رفتارهای هستند که تحول آنها می‌توانند و روابط بین افراد از یک سو و بهداشت روانی آنان و نیز عملکرد مفید در اجتماع از سوی دیگر، موثر باشد (ماتسون 13، ۱۹۹۰؛ به نقل از حسین چاری و دلاورپور، ۱۳۸۵: ۱۲۶). در واقع، کسی دارای مهارت اجتماعی است که با دیگران طوری رفتار کند که بتواند به حقوق، الزامات، رضایت خاطر انجام وظایف خود در حد معقولی نائل آید، بدون آنکه حقوق، الزامات، رضایت خاطر یا وظایف دیگران را نادیده بگیرد و در عین حال مبادله آزاد با دیگران داشته باشد (فیلیپس 14، ۱۹۷۸: ۱۳ به نقل از هارجی و همکاران، ۱۳۹۲). (معینی & احمدی، 1394).

نظریات مهارت اجتماعی

در رابطه با مهارت های اجتماعی به عنوان متغیر مستقل اصلی دو دسته نظریه وجود دارد:

نظریات روانشناختی و نظریات اجتماعی

در نظریات روان شناختی، بر روی فرآیندهای ذهنی که رفتارهایی از ارتباطی را در بر می‌گیرد، تاکید می‌شود. این نظریات از یک طرف بر روی پردازش پیام متمرکز می‌شود که چگونه افراد، رفتار خود و دیگران را تفسیر و ارزیابی می‌کند. و از طرف دیگر بر روی تولید یا ایجاد پیام تاکید می‌کند. که

9 Alexander and Mohapatra

10 Miles and Stipeck

11 Social Skill

12 Kartledge -Milburn

13 Matson

14 Philips

چگونه افراد رفتارهای ارتباطی را به وجود می آورند. تا از این طریق به اهداف خود برسند (ویلسون و سابیی 15، 2003: 10)

نظریه روانشناختی: شامل نظریات انتظار 16، اسنادی 17، و سلسله مراتبی 18 هستند در نظریه انتظار، بر این نکته تاکید می شود که چه چیزی از ارتباط انتظار میره و انتظارات مرتبط با رفتار کلامی و غیرکلامی چه چیزی هستند (همان: 11).

در نظریه اسنادی: افراد در مورد موقعیت ها خوش بین هستند. آنها شکست یا موفقیت خود را به عوامل مختلفی نسبت می دهند. در واقع نسبت دادن یک نوع قضاوت علی درباره رفتار و حوادث می باشد. واکنش افراد و نسبت به موقعیت یا شکست را تبیین می کند. برای مثال: فردی که در آزمون نمره خوب نگرفته است ممکن است عدم موفقیت خود را به عدم آمادگی خود یا سخت بودن آزمون نسبت دهد البته افراد زمانی که موفقیت خود را به عنوان عوامل درونی نسبت می دهند. احساس سربلندی و غرور می کنند (همان: 16-15). (معینی. ح.، 1394)

در نظریه سلسله مراتبی: افراد درگیر ارتباط برنامه های کنش را ماهرانه انجام می دهند. ارجاع به نظریه کنترل سبیرنتیک 19. بر روی نظام های خود تنظیم گر 20 تاکید می شود. بر این اساس، افراد با توجه به بازخوردی که دیگران در رابطه با رفتار خود می بینند سعی در تنظیم رفتار و ارتباط خود دارد (همان: 24).

نظریات اجتماعی به جای تاکید بر فرد به عنوان واحد تحلیل بر روی گروه های اجتماعی تمرکز می کنند. (معینی. ح.، 1394).

یادگیری اجتماعی- الگوسازی و ایفای نقش

نظریه یادگیری اجتماعی چهارچوب رایج ترین و روش های پرورش مهارت اجتماعی را تشکیل می دهد. ایجاد الگویی از رفتار اجتماعی که موجب می شود فرد دیگری آن رفتار را از طریق مشاهده و تقلید فرا گیرد الگوسازی اجتماعی نام دارد. شخصی رفتار شخص دیگر را مشاهده می کند و با اجرای مشابه در موقعیت مشابه به تقلید آن رفتار را نمایش می دهد.

15 Wilson and Sabee

16 Expectancy Theor

17 Attribution Theory

18 Hierarchical Theory

19 Cybernetic contorl Theory

20 Self-Regulating Stems

الگوسازی اجتماعی روشی است که به کمک آن، به ویژه در سال های رشد، که کودکان در زندگی روزمره رفتار افراد مشخصی از قبیل والدین، معلم، و همسالان تقلید می کنند، قالب رفتارهای اجتماعی آموخته می شود. مثلاً می توان عروسک بازی کودکان خردسال را مشاهده کرد که به عروسک های خود علاقه نشان می دهند، با آنها صحبت می کند و نسبت به آنها همان رفتاری را دارند که والدینشان والدینشان با آنها یا خواهر یا برادر دارند. در سال های بعد، گاه همین کودکان، حتی در موارد متعددی یعنی مواردی که آگاهانه می خواهند از شیوه تربیت والدین خود تقویت نکنند، نیز متوجه رفتارهای می شوند که منعکس کننده رفتار والدین شان تلقی می شود. در مقیاس وسیعتر، الگوهایی که از طریق رسانه های جمعی (یعنی تلویزیون و سینما) ارائه می شود در سبک زندگی ما تاثیر بسیار دارد. به طوری که بر فرآورده هایی که مصرف می کنیم و سرگرمی هایی که بر می گزینیم اثر می گذارد. تردیدی نیست که الگوها نیز، از طریق رسانه ها یا مشاهده مستقیم، در حدود ارتباط با رفتارهای جسورانه، انفعالی، یا قاطع تاثیر دارد (بندورا، ۱۹۷۳).

الگوسازی اجتماعی برای گسترش رفتارهای قاطع در سطح وسیعی به کار رفته است (مک فال و لیل سند، ۱۹۷۱، 21).

و تاثیر خود را در دفع و کاهش رفتارهای نامناسب چون پرخاشگری کودکان نشان داده است (چیتندن، ۱۹۴۲، 22).

همچنین عنوان شده است که رفتارهای کسب شده از طریق الگوسازی، علاوه بر آسان کردن بروز پاسخ های تازه در مقایسه با رفتارهایی که تنها از طریق تکنیک های موثر آموخته می شود، تداوم بیشتری خواهند داشت (کومز و اسلبی، ۱۹۷۷).

به نظر بندورا (۷۷ ب) یادگیری مشاهده ای کودک به عوامل چند وابسته است؛ توانایی او در توجه و درک پاسخ های الگو، توانایی او در نشانه گذاری و به خاطر سپردن پاسخ ها برای موارد بعدی، و وجود موقعیت های انگیزشی برای برانگیختن کودک در اجرای رفتارهای مشاهده شده از این رو، پرورش مهارت با استفاده از این الگو نوعاً شامل مهارت مراحل زیر می شود:

الف) آموزش آشنایی با اساس مهارت اجتماعی شناخت اجزاء تشکیل دهنده مهارت، و اطلاعاتی درباره اجزاء مهارت، در نظر گرفتن دستورات کلامی و الگوسازی اجتماعی؛

ب) اجرای مهارت، تکرار مهارت مورد نظر توسط کودک، عکس العمل مربی، تقویت مربی؛ ج) تمرین، تاکید در تکرار رفتار در موارد بعدی و تحت شرایط مختلف. (میلبرن، ۱۳۶۹)

روش های شناختی عاطفی:

ابعاد اساسی شخصیت انسان شامل ابعاد عقلانی، اجتماعی، عاطفی، بدنی، معنوی، و اخلاقی است تقویت هر یک از این ابعاد نقش مهمی در یادگیری دارد. به طوری که تقویت و رشد عقلانی در تحکیم

عقاید و افکار دینی و معنوی، تشخیص معیار های اخلاقی، کسب مهارت های اجتماعی، رشد عاطفی و تقویت عادات و مهارت های بدنی و حفظ بهداشت اهمیت دارد.

رشد بعد اجتماعی سبب رشد اجتماعی فرد، مدیریت فعالیت گروهی و در بعد عاطفی جنبه های مختلف عاطفه اعم از هیجان، شادی، خشم، غرور، پریشانی، محبت، دوستی، تنفر و مانند اینها مطرح است و رشد این از رابطه شخصیت انسان، فرد را در رویارویی با مسائل و مشکلات انتخاب راه ها و روش ها کمک خواهد نمود. کنترل عواطف و اعتدال آنها و بکارگیری جنبه های مختلف در برخورد با مسائل مختلف دیگری است که باید مورد توجه قرار گیرد.

رشد بعد اخلاقی و معنوی موجب فهم و درک بهتر مواقع اعتقادی خواهد شد و به کارگیری آن در زندگی روزمره و شغلی فرد نقش ویژه ای دارد. (محمد تبار & کیانی اسبابر، 1382).

در تعریف مهارت های اجتماعی ویژگی های مورد قبول اکثر محققان است:

- ۱) ارتباط فرد به فرد که شامل تبادل و تفسیر پیام هاست.
 - ۲) عوامل موثر در یادگیری و رشد می کنند و علاوه بر شخصیت فرد، تجارب گذشته و تعامل بین فردی و نیز در رسیدن به هدف موثر هستند.
 - ۳) بصورت کلامی (سخن، لغات یا جملات) و غیرکلامی (استفاده از چشم، تن صدا، بیان چهره ای و ژست ها) می باشد.
 - ۴) از فرهنگ و گروه اجتماعی که فرد در آن زندگی می کند تاثیر می پذیرد.
 - ۵) از طریق اجتماعی قفسه رشد پیدا می کند این شیوه تقویت در صورتی موثر است که مورد قبول فرد بوده و برانگیزاننده باشد.
 - ۶) طبیعت دو جانبه طبیعت دوجانبه دارد و رفتارهای دوسویه را می طلبد، از عوامل محیطی سه جنس موقعیت دیگر افراد تاثیر می پذیرد (وران، کلی، ۲۰۰۲).
- مایکسون در ارزیابی نشانه های مهارت اجتماعی به شش عنصر اصلی اشاره میکند:

- ۱_ مهارت های اجتماعی به طور معمول آموخته می شوند.
- ۲_ شامل مجموعه ای از رفتارهای کلامی و غیرکلامی گوناگون ویژه اند.
- ۳_ مستلزم داوطلب شدن و ارائه پاسخ مناسب و موثرند.
- ۴_ تقویت اجتماعی دیگران را به حداکثر می رساند.
- ۵_ ماهیتی تعاملی دارند و به زمان بندی مناسب و تاثیر متقابل برخی از رفتارها احتیاج دارند.
- ۶_ تحت تاثیر عوامل محیطی همچون سن، جنس و پایگاه طرف مقابل می باشد.

اجزای مهارت را فرآیند واحدی نظیر نگاه کردن و تکان دادن سر، و یا رفتارهای در روابط اجتماعی مانند سلام کردن، خداحافظی کردن تشکیل می‌دهند. فرآیندهای اجتماعی به توانایی فرد در ایجاد رفتار ماهرانه بر اساس قواعد و اهداف مربوط و در پاسخ به بازخورد های اجتماعی اشاره دارند.

این تمایل نیاز به فرد را به نظارت بر موقعیت ها و تغییر رفتار در برابر واکنش سریع افراد می‌سازد. مهارت اجتماعی را هم دارای جنبه‌های شهود و هم دارای عناصر و شناختی نامشهود می‌دانند، عناصر شناخته نامشهود، افکار و تصمیماتی است که باید در ارتباط متقابل بعدی گرفته شود یا انجام گیرد این عناصر همچنین مقاصد و بینش فرد دیگری را شامل می‌شود که در واکنش در برابر آن احتمالاً بر اندیشه‌های طرف مقابل تاثیر نمی‌گذارد (ایسلر و فردریکسن، ۱۹۸۰).

رشا و آشر مهارت اجتماعی شامل رفتارهای دانسته اند که در تعامل موفق و مناسب با دیگران به کار می‌رود و این مهارت ها داشتن پایه و شناخت اجتماعی از قبیل ادراک اجتماعی و استدلال ظهور می‌یابد. مورگان به این نکته اشاره دارد که مهارت اجتماعی نه تنها امکان شروع و تداوم روابط متقابل و مثبت را با دیگران فراهم می‌آورد، و توانایی نیل به اهداف ارتباط را نیز در شخص ایجاد می‌کند.

لیبرمن کنش متقابل اجتماعی را به یک فرایند مرحله‌ای که در هر مرحله نیازمند، یک مجموعه از مهارت های متفاوتی است، تجزیه نموده است (ده بزرگی، ۱۳۷۵).

مرحله اول ارتباط، نیازمند مهارت گیرندگی است و شامل مهارتهایی است که برای توجه کردن و درک درست اطلاعات اجتماعی متناسب که در موقعیتهای موقعیت ها وجود دارد لازم می باشد چون متناسب بودن رفتار میان فردی وابسته به موقعیت هاست، اتفاق رفتار اجتماعی درست بستگی زیادی به شناخت صحیح نشانه‌های میان فردی و محیطی دارد، که ما به ما را به سمت پاسخ های موثر رهنمون سازد. مثال های مهارت رت های گیرندگی شامل شناخت متناسب و اشخاصی است که با آنها تعامل می‌کنیم. شناخت صحیح احساسات و امیالی که دیگران بیان می‌کنند، در واقع شنیدن صحیح آنچه دیگران بیان می‌کنند و دانستن اهداف شخصی فرد که با متعامل می نماید، می باشد. (حسینی پناه & زنده دلان، 1395)

در مرحله دوم ما نیازمند، مهارت های پردازشی می باشیم برای موفق شدن در رویارویی میان فردی، نیازمند به این هستیم که بدانیم می‌خواهیم چه چیزی را بدست آوریم و چگونه می توانیم به بهترین متن آن را کسب کنیم. انتخاب مهارت هایی که برای کسب اهداف نزدیک موثر هستند، مستلزم توانایی حل مشکل به شیوه منظم و سازمان یافته می باشد. بعد از درک صحیح اطلاعات اجتماعی منابع متناسب با موقعیت مهارت (مهارتهای گیرندگی) و شناخت مهارت های لازم برای تعامل (مهارتهای پردازش) باید مهارت ها را به طرز شایسته‌ای برای تکمیل موفقیت‌آمیز مبادله ای میان فردی به اجرا درآورد.

مرحله سوم از ارتباط، مستلزم مهارتهای فرستندگی رفتارهای واقعی درگیر در تبادل اجتماعی می‌باشد مهارت های فرستندگی شامل محتوای کلامی یا آنچه که بیان می شود و اینکه چگونه پیام با دیگران ارتباط پیدا می کند، می شود.

ارتباط خوب مستلزم درکی صحیح اجتماعی (مهارت گیرندگی) و توانایی برنامه‌ریزی شناخت (مهارت پردازش) قبل از دادن یک پاسخ رفتار موثر مهارت فرستندگی می باشد. (حسینی پناه & زنده دلان، 1395)

تردیدی وجود ندارد که هیجانات عمیقاً بر سلامت ما تاثیر می‌گذارد. مغز دستگاه عصبی و دستگاه ایمنی بدن ارتباط پیوند متقابل با یکدیگر دارند. پژوهش‌های صورت گرفته نشان داده‌اند افرادی که احساسات خودشان را مخفی می‌کنند یا درباره بحران‌های هیجانی خود با کسی حرف نمی‌زنند، بیشتر در معرض ابتلا به بیماری‌های مختلف قرار دارد. فرو خوردن خشم و دیگر هیجانات منفی اثرات مخربی بر بدن ما دارد.

نتایج مطالعات در این زمینه از آن حکایت دارد که برخورداری از روابط مثبت و حمایت آن نیز می‌تواند داروی خوب یا حتی بهترین دارو برای تسریع روند بهبودی یا افزایش طول عمر باشد (پنجه جو، 1397).

بیان مسئله

ابراز وجود یکی از مهارت‌های اجتماعی در تعاملات روزمره و خانواده بسیار مهم و مفید می‌باشد. وقتی حقوق خود را بشناسیم آزاده خشمگین و ناراحت نمی‌شویم. اما برخی از ما نمی‌توانیم ابراز وجود کنیم و احساسات خود را به درستی بیان کنیم. این مشکل روش‌های تربیتی و آموزشی دارد.

که ناشی از پرورش یافتن فرد توسط والدین سختگیر که برای شنیدن حرف‌های فرزندان وقت کافی نمی‌گذارد و در مدرسه هم آموزش‌هایی مبتنی بر مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان داده نمی‌شود. مسئله ارتباط درست اعضای خانواده است، که از مهمترین دغدغه‌های هر نظام اجتماعی و تمامی جوامع می‌باشد. برقراری ارتباط و رفتار درست در خانواده نشان‌دهنده موفقیت نظام ارزشی یک خانواده در زمینه هدف‌یابی و توجه به رفع احتیاجات و نیازهای فردی و روانشناختی اعضای خانواده است.

براون و فرانسیس²³ (۱۹۹۳) یادآور شدند که تاریخ به ما آموخته است، که تواناترین جوامع، آنهایی بودند که خانواده‌ها در آنها قویترین بنیاد و سازمان را داشته است. خانواده نقشی بسیار مهم و تاثیرگذار در تربیت انسان‌های آگاه مسئول و انسان‌ساز با تغییرات و تحولات شتابان و اجتناب‌ناپذیر جهان امروز ایفا می‌کند. در نظر جامعه‌شناسان از جمله هربرت مید (به نقل از وینسنت و تام²⁴ 2000) خانواده از نهادهای اجتماعی است که اولین شالوده حیات جمعی به شمار می‌رود و موجب استمرار و بقای نوع بشر می‌شود و وظایف متعددی از قبیل فعالیت‌های اقتصادی، تربیتی و اجتماعی کردن فرد را بر عهده دارد. خانواده نهادی است که نقش مهمی در انتقال ارزش‌ها هنجارها و میراث فرهنگی جامعه بر عهده دارد در همین زمینه و (دک²⁵ 2000) خانواده

نتایج تحقیقات نیز نشان می‌دهد که آموزش مهارت‌های اجتماعی-هیجانی، سازگاری اجتماعی را را نخستین قالب مرجع آدمیان می‌دانند و یادآور می‌شود که خانواده در شکل‌گیری نگرش انسان نسبت به

23 Brown-Francis

24 Vincent-Tom

25 Decker

زندگی، در هنجار ساختن جامعه، سلامت جامعه و پیشگیری از مشکلات و انحراف و کاهش انحرافات و آسیب های اجتماعی نقش مهم و اساسی ایفا می کند. (رضایی، 90)

چه بسا بسیاری از درگیری ها ناراحتی های زن و شوهر بر سر فرزندانی است که نمی توانم پاسخ درست به اطراف آن ها و اطرافیان خود بدهند و قدرت ابراز احساسات و عقاید خود را ندارند. و این فقدان آموزش در همراهی عاطفی اعضا و به عملکرد خانواده تاثیر گذار است.

آموزش، مهارت ها را افزایش می دهد (لوپز سالووی و استراس، ۲۰۰۳) پرخاشگری را کاهش می دهد و رفتارهای فرا اجتماعی را تقویت می کند (مایر و براکت ۲۰۰۳) بر کیفیت روابط اجتماعی تاثیر می گذارد (ایزنبرگ، کامبرلند اسپینراد، فابز و شپرد، ۲۰۰۱).

کریمزاده، اخوان تفتی، کیامنش و اکبرزاده (۱۳۸۸) در پژوهش خود نشان دادند که آموزش مهارت های اجتماعی- هیجانی علاوه بر بهبود و رشد مهارت های اجتماعی هیجانی معلمان، سلامت روانی آنان نیز بهبود می یابد. کیمیایی، رفتار و سلطانی فر (1390) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که آموزش مهارت هیجانی باعث افزایش توانایی شناسایی و مدیریت هیجان و پرخاشگری در نوجوانان می شود. امینی همتی ثابت و همتی (۱۳۹۲) نشان دادند که آموزش هوش هیجانی بر افزایش مهارت های اجتماعی و اتخاذ شیوه های مقابله با استرس کارآمد و موثر است.

جمالی پاقلعه، عابدی، نظری بدیع میرزایی راد (۱۳۹۲) در پژوهش خود گزارش کردند آموزش برنامه یادگیری اجتماعی- هیجانی بر کاهش نشانه های اختلال نافرمانی مقابله ای دانش آموزان موثر می باشند. موللی، براتی و طاهری (1393) آموزش آموزش مهارت های اجتماعی را در کاهش پرخاشگری کلامی و غیرکلامی دانش آموزان پسر کم توان ذهنی نسبت به خود و اطرافیان موثر دانستند. رکنی، ارجمندنیا و فتح آبادی (1394) به این نتیجه رسیدند که برنامه آموزشی مبتنی بر کفایت اجتماعی می تواند در بهبود عملکرد رفتاری دانش آموزان در مولفه مهارت های اجتماعی، مشکلات رفتاری، کفایت اجتماعی و سازگاری اجتماعی موثر باشد. سیادت و جدیدی (۱۳۹۴) نیز در مطالعه خود دریافتند که آموزش مهارت های اجتماعی بر عزت نفس و ابعاد هویت کودکان کار موثر می باشد. لوپز و همکاران (۲۰۰۳) نشان دادند که آموزش مهارت های اجتماعی هیجانی، سازگاری اجتماعی را بالا بالا می برد. پرخاشگری را کاهش می دهد و باعث تقویت رفتارهای اجتماعی دوستانه می گردد (سالووی و اسلاوتر 2003).

گرشام، ون کوک (۲۰۰۶) در پژوهشی مهارت های اجتماعی را عنوان رفتارهای جایگزین برای دانش آموزان در معرض خطر تعلیم دادند. این مهارت ها شامل مهارت خشم، دوستیابی، ابراز وجود و ارتباط بوده است. در پایان آموزش، دریافتند که آموزش مهارت های اجتماعی و متغیرهای یاد شده تاثیر مثبتی داشته است. فلچر، لیدبتر، کاران و اوزبلیوان (۲۰۰۹) گزارش کردند که افزایش هوش هیجانی اثرات مثبتی بر روی مهارت های ارتباطی دانشجویان دارد. دفور (2009) و کرامر، کالدار لا، کریستین شازر (۲۰۱۰) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که مهارت اجتماعی- هیجانی بر موقعیت موفقیت تحصیلی تاثیر دارد. سونگ، هانگ، پنگ و لاو (۲۰۱۰) تا آموزش هوش هیجانی باعث افزایش توانایی تعاملات اجتماعی دانش آموزان با نقایص ذهنی عمومی شده است می باشد. آموزشی و سوکو ماران (۲۰۱۲) دریافتند آموزش رفتارهای اجتماعی برای توسعه مهارت های اجتماعی، جرئت آموزی، برتری طلبی، داشتن اطمینان زیاد به خود و رابطه با همسالان موثر می باشد. دنالت و دری (2014)،

تحقیقات مداخله ای با تکیه بر آموزش مهارت اجتماعی بر کودکان دارای مشکلات رفتاری، نتیجه گرفتند که کار گروهی و آموزش مهارت اجتماعی مشکلات رفتاری را کاهش می دهد.

همچنین مشخص شده است که آموزش کفایت اجتماعی، مهارت خودآگاهی، همدلی، ارتباط بین فردی، مقابله با هیجانات، تصمیم گیری و حل مسئله اجتماعی و افزایش و میزان رفتارهای پرخاشگرانه کودکان را به شدت کاهش می دهد. را تکلیف، ونق، دوستور و هایس(2014) در تحقیقی به این نتیجه دست یافتند که آموزش مهارت اجتماعی- هیجانی باعث افزایش مهارت هیجانی و عاطفی و افزایش صلاحیت اجتماعی و در کل سلامت روان را افراد می شود. (ولوئی، 1395).

اهمیت و ضرورت مسئله

تعریف مفهومی مسئولیت پذیری یعنی قابلیت پذیرش، پاسخگویی و به عهده گرفتن کار های که از کسی درخواست می شود و شخص حق دارد که آن را بپذیرد یا رد کند(classer-2009)

تعامل موثر با دیگران، نیازمند مجموعه مهارت هاست که در صورت تسلط بر آن می تواند منجر به شکل گیری مسئولیت پذیری یکی از مفاهیم مهم در حوزه روانشناسی تربیتی است که در سال های اخیر توجه زیادی را به خود جلب کرده است(Aamadi.akhormeh.etal.2013-Berzu.2015).

در روانشناسی و مشاوره یک مفاهیم مهم و اصلی مسئولیت پذیری می باشد. که نظریه مانند واقعیت درمانی بیماری های روانی را ناشی از عدم مسئولیت می داند و هدف بسیار بسیاری از سیستم های درمانی، قادر کردن افراد برای پذیرش آزادی و مسئولیت پذیری در نظریه های مختلف روانشناسی، معنای خاص دارد. و هر روانشناسی بر اساس دیدگاهی که از ماهیت انسان دارد، و آن پرداخته است (Ahmadi.akhormeh.etal.2013).

(Glasser-2009) بیان می کند افرادی برای برخورداری از احساسات بهتر نسبت به زندگی باید مسئولیت پذیر باشند وجود انسان های سرد و بی تفاوتی در تمدن بی بند و بار و بی هدف غوطه می خورند، داشت تربیتی است که در آن احساس مسئولیت مطرح نبوده است. با کمی فکر می توان فهمید، علت اصلی بی توجهی به وظایف خانوادگی- اجتماعی و شغلی نبوده تکیه گاه در سطح فکری می باشد و این از نبود مسئولیت و شانه خالی کردن از زیر بار آن است(Ginat.2007/Sartipi.20011).

تعریف مفهوم عملکرد خانواده عملکرد خانواده؛ مجموعه ای از وظایف نقشه ها و انتظاراتی که از خانواده در مقابل یکدیگر دارند (نجاریان ۱۳۷۴). خانواده چیزی بیش از مجموعه افرادی که در یک فضای مادی و معنوی و روانی به سر می برند. خانواده یک نظام اجتماعی و طبیعی است که از ویژگی های خاص خود برخوردار است که کانون جمهور عواطف انسانی و و روابط اجتماعی میان افراد است و می توان گفت عملکرد خانواده تاثیر مستقیم به چیزی در بر عملکرد جامعه دارد(مظاهری ۱۳۸۷).

اریک فروم²⁶ به یک نظام اعتقادی را جزء ذاتی انسان می‌داند و می‌گوید: یکی یعنی نیاز به یک الگو جهت‌گیری و مرجعی برای اعتقاد و ایمان است. هیچ کس را نمی‌توان یافت که فاقد این نیاز باشد. و تمایلات انسان را نهایت این شورا فردی را فردی که بر محور توحید و مدار ارتباط با خدا حرکت نمی‌نماید. پیوسته در صدد جوابگویی به این خواسته‌ها می‌باشد، در حالی که عملاً نمی‌توان تمام تمایلات را جامه عمل پوشید و چنین فردی با وجود وسعت نعمات الهی پیوست خود را در تنگی احساس می‌نماید. لذا با توجه به اصالت و فراگیری امور معنوی در همه شئون زندگی گستره احتیاجات انسان فراتر از نیازمندی‌های مادی است و از سوی دیگر با توجه به اهمیت خانواده به عنوان کلیدی‌ترین واحد اجتماعی، به نظر می‌رسد دقت نظر بر بحث معنویت در خانواده، توجه ویژه‌ای را می‌طلبد. (هرمان و کاسیرز²⁷، ۲۰۱۴). (کند، ۱۳۹۶)

با توجه به اینکه مهارت‌های اجتماعی-هیجانی مستقیماً بر مسئولیت‌پذیری و در نهایت در نحوه عملکرد خانواده تأثیر گذار خواهد بود. اهمیت مسئولیت‌پذیری در تمام جنبه‌های زندگی اعم از فردی، خانوادگی، تحصیلی، شغلی و اجتماعی روشن است، انسان از طریق مسیرهای پذیرش با احساس تعهد، سخت‌کوشی، جدیت، و قابلیت اعتماد و رفتارهای مبتنی بر نظم، باعث بهبود در عملکرد خانواده و زمینه ادراکی را برای حفظ آرامش و سلامت روانی خود فرد را افزایش می‌دهد.

هرچند برای شناسایی عوامل مرتبط با مهارت‌های اجتماعی-هیجانی تلاش‌های نظیر نظری و تجربی زیادی صورت گرفته، اما تلاش کمتر متوجه مهارت اجتماعی بر مسئولیت‌پذیری و عملکرد خانواده بوده است. از آنجا که به نظر می‌رسد پژوهشی در زمینه بررسی رابطه مهارت اجتماعی-هیجانی را از من گرفته است. این پژوهش در این زمینه اهمیت بسزایی دارد.

اهداف تحقیق

- 1- به لحاظ اهمیت مهارت اجتماعی-هیجانی خانواده و نقش آن در تربیت و سلامت روان اعضا خانواده، در واقع افزایش مهارت‌های اجتماعی-هیجانی می‌تواند به عنوان یکی از اهداف مهم برنامه‌های آموزشی تلقی گردد.
- 2- بررسی رابطه مسئولیت‌پذیری والدین در بهبود رفتارهای اجتماعی-هیجانی فرزندان دوره ابتدایی.
- 3- بررسی رابطه عملکرد خانواده در بهبود مهارت‌های اجتماعی مناسب فرزندان دختر در مقطع ابتدایی.
- 4- بررسی رابطه هوش معنوی والدین بر پرخاشگری و رفتارهای تکانشی فرزندان دوره ابتدایی.
- 5- نتایج پژوهش می‌تواند دید روشنی برای تهیه و تدوین منابع آموزشی و پرورشی بدهد تا کمتر شاهد عملکرد پایین ارتباط و کنترل هیجانات، میان اعضا خانواده و مشکلات ناشی از فقدان آموزش درست افراد در خانواده باشیم.

هدف کلی

بررسی رابطه مهارت های اجتماعی هیجانی بر مسئولیت پذیری و عملکرد خانواده های مذهبی در بین دانش آموزان دخترانه مقطع ابتدایی هدف اصلی این تحقیق بوده است.

اهداف اختصاصی تحقیق

- 1- سنجش مهارت های اجتماعی- هیجانی افراد و رابطه آن با عملکرد خانواده
- 2- سنجش مهارت های اجتماعی - هیجانی افراد و رابطه آن با مسئولیت پذیری خانواده
- 3- تاثیر مهارت های اجتماعی - هیجانی افراد و رابطه آن با هوش معنوی خانواده.

فرضیه تحقیق

- 1- بین مهارت های اجتماعی - هیجانی و مسئولیت پذیری رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد؟
- 2- بین مهارت های اجتماعی - هیجانی و عملکرد خانواده رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد؟
- 3- بین مهارت های اجتماعی - هیجانی و هوش معنوی خانواده رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد؟

پیش فرض های تحقیق

از آنجا که هدف این تحقیق تبیین رابطه بین مهارت های اجتماعی هیجانی اعضا و مسئولیت پذیری و عملکرد و هوش معنوی خانواده ها می باشد، سوالات زیر مطرح می شود.

- 1- آیا داشتن مهارت اجتماعی-هیجانی فرزند نشانه عملکرد مثبت خانواده است؟
- 2- آیا داشتن مهارت اجتماعی-هیجانی فرزند خانواده با مسئولیت پذیری والدین رابطه دارد ؟
- 3- آیا داده های جمع آوری شده در هوش معنوی والدین با مهارت اجتماعی- هیجانی فرزند خانواده رابطه دارد؟

محدودیت های تحقیق

- 1-کمبود یا فقدان منابع علمی قابل دسترس و استفاده منابع علمی بسیار کم و محدودی حداقل به صورت فارسی در این زمینه موجود است، که به طور مستقیم به موضوع مورد مطالعه تحقیق مربوط باشد.
- 2-زمان استفاده از اینترنت و برگرداندن دوبله به فارسی و یکدست کردن آنها به همراه دارد.
- 3- نبوده کار مشابه در این زمینه و دیگری با وجود تلاش بسیار محقق موفق به پیدا کردن پژوهشی که به طور مستقیم به این موضوع پرداخته باشد.
- 4- به طور کلی در شرایط حاضر به دلیل اپیدمی ویروس کرونا و هم گیری و فراگیر شدن کرونا در زمان انجام تحقیق، محقق به مستقیم به منابع انسانی در ارتباط نبوده است

5- و همینطور تعطیلات کتابخانه ها و منع ، و رفت و آمد بین استانها از محدودیت دسترسی منابع علمی موجود بوده است.

نتیجه گیری از یافته های پژوهش

در بررسی صورت گرفته درمورد موضوع پژوهش که بررسی رابطه مهارتهای اجتماعی-هیجانی بر مسئولیت پذیری و عملکرد خانواده های مذهبی مب باشد. تحقیق حاضر در بین دانش آموزان مقطع ابتدایی صورت گرفته برای دستیابی به سوال اول : آیا داشتن مهارت اجتماعی فرزندان نشانه عملکرد مثبت خانواده است؟

برای پاسخ به این سوال از پرسشنامه مهارت اجتماعی ماتسون استفاده شده که دانش آموزان به 56 گویه پاسخ دادند. پرسشنامه ماتسون دارای 5 خرده مقیاس شامل (مهارت اجتماعی مناسب ، مهارت اجتماعی نامناسب، پرخاشگری و رفتارهای تکانشی، اطمینان زیاد به خود ، رابطه با همسالان) می باشد. که میانگین آن بین 18/2 - 70/3 بدست آمده. بالاترین نمره مربوط به مهارت اجتماعی مناسب ، و پایین ترین نمره مربوط به اطمینان زیاد به خود داشتن (18/2) مشاهده شده.

و در ادامه تحقیق پرسشنامه عملکرد خانواده (FAD) به مادران داده شده. پرسشنامه 60 سوالی که برای سنجیدن عملکرد خانواده بنابر الگوی مک مستر تدوین شده است. و برای پاسخ به سوال اول ضریب همبستگی بین مهارت اجتماعی -هیجانی و عملکرد خانواده 0/68 بدست آمد. که در برآورد ضریب همبستگی هر چقدر به 1 نزدیک تر باشد ، رابطه مثبت با درجه متوسط وجود دارد.

در نتایج میتوان گفت : بین داشتن مهارت اجتماعی فرزندان و عملکرد خانواده رابطه مثبت وجود دارد.

برای دستیابی به سوال دوم، آیا داشتن مهارت اجتماعی -هیجانی فرزندان با مسئولیت پذیری والدین رابطه وجود دارد؟ برای پاسخ به این سوال از پرسشنامه مهارت اجتماعی ماتسون برای دانش آموزان استفاده شده و پرسشنامه مسئولیت پذیری گاف به مادران داده شده و نتیجه بررسی داده های اماری ، ضریب پیرسون 0/54 نشان داد بین مهارت اجتماعی فرزندان با مادر رابطه مثبت وجود دارد.

در ادامه برای دستیابی به سوال سوم : آیا داده های جمع آوری شده در مورد هوش معنوی والدین با مهارت اجتماعی فرزندان رابطه دارد؟ برای پاسخ به این سوال از پرسشنامه مهارت اجتماعی ماتسون برای دانش آموزان ابتدایی و هوش معنوی عبدالله زاده برای والدین استفاده شده است. که نتیجه حاکی از وجود رابطه مثبت با ضریب همبستگی 0/7 را مشاهده شده است.

نتایج نشان داد بین مهارت اجتماعی و ابعاد آن (مهارت های اجتماعی مناسب ، مهارت های اجتماعی نامناسب، پرخاشگری و رفتارهای تکانشی، اطمینان زیاد به خود، رابطه با همسالان) با عملکرد کلی خانواده و ابعاد عملکرد خانواده (حل مساله ، ارتباط ، نقشها و امیختگی رفتار ، کنترل رفتار، و همراهی عاطفی) ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد و با بهبود عملکرد خانواده ، مهارت های اجتماعی دانش آموزان افزایش می یابد. و همین طور با افزایش اعتقادات معنوی و ایمان به خدا و ابعاد آن (درک و ارتباط با سر چشمه هستی، زندگی معنوی با هسته درونی) ارتباط مثبت و قوی با مهارت اجتماعی دانش آموزان وجود دارد.

نتیجه گیری درباره یافته های مربوط به آزمون فرضیه اول

فرضیه اول: بین مهارت های اجتماعی -هیجانی با مسئولیت پذیری رابطه مثبت و معنی دار دارد؟

با توجه به این که ضریب همبستگی مربوط به دو متغیر مهارت اجتماعی-هیجانی دانش آموزان و مسئولیت پذیری والدین $\text{sig} = 0/175$ و $r = 0/54$ می توان گفت مهارت اجتماعی و مسئولیت پذیری رابطه مثبت با درجه متوسط وجود دارد. و برای معنا داری، سطح معنی داری بین دو متغیر 0/751 بدست آمده که این مقدار، بیشتر از 0/05 است، بنابر این ضریب همبستگی بین مهارت اجتماعی فرزندان با مسئولیت پذیری والدین معنادار نمی باشد.

نتیجه گیری درباره یافته های مربوط به آزمون فرضیه دوم

فرضیه دوم: بین مهارت اجتماعی -هیجانی و عملکرد خانواده رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. به ضریب با توجه همبستگی پیرسون مربوط به دو متغیر مهارت اجتماعی و عملکرد خانواده $r = 0/68$ و $\text{sig} = 0/44$ می توان گفت مهارت اجتماعی و عملکرد خانواده رابطه مثبت با درجه متوسط و سطح معنی داری کمتر از 0/05 است، بنابر این ضریب همبستگی بین مهارت اجتماعی و عملکرد خانواده معنا دار است. یعنی هر چقدر عملکرد خانواده بیشتر شود شاهد بهبود مهارت اجتماعی در افراد هستیم. و حال این سوال مطرح است: که آیا ضریب همبستگی محاسبه شده معنی دار است یا ناشی از شانس و تصادف می باشد؟

برای بررسی سوال فوق از آزمون معنا داری ضریب همبستگی استفاده شده.

چون $t = 4/35$ محاسبه شده بزرگتر از t جدول (50/3) است. بنابر این با 0/95 اطمینان ضریب محاسبه شده معنا دار است.

نتیجه گیری درباره یافته های مربوط به آزمون فرضیه سوم

فرضیه سوم: بین مهارت اجتماعی -هیجانی و هوش معنوی رابطه معنی دار وجود دارد.

با توجه به ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر مهارت اجتماعی و هوش معنوی $r = 0/7$ و $0/419$ $\text{sig} =$ می توان نتیجه گرفت این دو متغیر دارای رابطه مثبت و با درجه قوی است و با سطح معنی داری و کمتر از 0/05 است، بنابر این ضریب همبستگی بین دو متغیر مهارت اجتماعی و هوش معنوی معنا دار است.

حال این سوال مطرح است: آیا ضریب همبستگی محاسبه شده معنی دار است یا ناشی از شانس و تصادف می باشد؟

برای بررسی سوال فوق آزمون معنا داری ضریب همبستگی استفاده می شود. چون t محاسبه شده (4/59) و t جدول (3/5) است. بنابر این با 0/95 اطمینان ضریب محاسبه شده معنا دار است.

3- 5 محدودیتها و مشکلات پژوهش

1- کمبود یا فقدان منابع علمی قابل دسترس و استفاده منابع علمی بسیار کم و محدودی حداقل به صورت فارسی در این زمینه موجود است، که به طور مستقیم به موضوع مورد مطالعه تحقیق مربوط باشد.

2- نبوده کار مشابه در این زمینه و دیگری با وجود تلاش بسیار محقق موفق به پیدا کردن پژوهشی که به طور مستقیم به این موضوع پرداخته باشد.

3- به طور کلی در شرایط حاضر به دلیل اپیدمی ویروس کرونا و هم گیری و فراگیر شدن کرونا در زمان انجام تحقیق، محقق به طور مستقیم به منابع انسانی در ارتباط نبوده است

4- و همینطور تعطیلات کتابخانه ها و منع ، و رفت و آمد بین استانها از محدودیت دسترسی منابع علمی موجود بوده است.

5- عدم استقبال بعضی از خانواده ها در جهت پر کردن پرسشنامه ها

پیشنهاد هایی مبتنی بر یافته های پژوهش

با توجه به نتایج پژوهش حاضر مبنی بر رابطه مهارت اجتماعی -هیجانی و مسئولیت پذیری و عملکرد خانواده های مذهبی پیشنهاد می شود که والدین با بالا بردن سطح عملکرد خانواده و روابط میان اعضا باعث ارتقاء مهارت های اجتماعی -هیجانی اعضا خانواده گردد. با توجه به اهمیت مهارت اجتماعی در جامعه ،و اینکه اولین و مهمترین پایگاه اجتماعی « خانواده » می باشد

1- باید برنامه های آموزشی جهت بالا بردن سطح مهارت های اجتماعی -هیجانی در خانواده ها اجرا کرد.

2- آموزش خانواده ها به منظور ایجاد رابطه قوی بین والدین و فرزندان در جهت بهبود عملکرد خانواده ها.

3- والدین خود الگوی رفتاری فرزندان هستند ،داشتن ایمان و انجام درست تکالیف الهی یکی از عوامل رفتار درست والدین با فرزندان بشمار می رود .در نتیجه فرزندان با الگوی مناسب تربیتی روبرو هستند.

پیشنهاد های در خصوص پژوهش های آتی

- بررسی های بیشتر در خصوص آموزش های مهارت اجتماعی بر رفتار های دانش آموزان در پژوهش های آتی.

- با توجه به نتایج پژوهش حاضر و نقش خانواده ها در مهارت اجتماعی دانش آموزان پیشنهاد می شود که آموزش و برنامه ریزی ، به منظور افزایش سطح آگاهی خانواده ها از نحوه رفتار و عملکرد مثبت خانواده.

منابع

1. Miyamoto, K & ,Ikesako, H. (2015). *پرورش مهارت‌های اجتماعی و عاطفی از طریق خانواده ها، مدارس و جوامع: خلاصه ای از شواهد بین المللی و پیامد های آن در مورد اقدامات آموزشی و پژوهشی*. پاریس: انتشارات OECD، ژاپن.
2. احمدی، ع. ا.، & باقر زاده، ف. (1395). *رابطه عملکرد خانواده با مسئولیت پذیری و رشد اجتماعی نوجوانان*. دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه، اردبیل.
3. ازبیلماز، ح.، & ایمل، ا. (2011). *مهارت‌های اجتماعی و صفات عاطفی و رفتاری*. *مجله بین المللی رفتار اجتماعی و شخصیت* 39.
4. استریت، ا. (1379). *مشاوره خانواده نظر و عمل در نگرش سیستمی*. تهران: انتشارات فراوان.
5. امانی، ف. (1398). *پیش بینی مهارت اجتماعی نوجوانان بر اساس هوش هیجانی و هوش معنوی والدین آنها*.
6. *انواع هیجان*. (1384، اسفند 24). *بازیابی از شبکه ملی مدارس رشد*.
7. باغلی، ح.، & افشار، ک. (1393). *باز آفرینی: بهره گیری از هوش معنوی در زمینه تربیت دینی (فرصت ها و تهدید ها)*. *همایش ملی انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران*، 984-982.
8. بوریل، ر.، & دی پارک، ر. (2007). *کتاب راهنمای روانشناسی کودک*، جلد سوم *رشد اجتماعی، عاطفی و شخصیتی*.
9. پاک نژاد، م.، & رحیمی نژاد، ع. (بهار 1393). *رابطه عملکرد خانواده و نیازهای روانشناختی با سلامت روانی نوجوانان*. *فصلنامه خانواده پژوهی*، 101.
10. پاول شرود، .، لدبتر، ا.، & کودیان، ا. (2009). *الگوهای ارتباطی خانواده به عنوان واسطه شایستگی ارتباطی در رابطه والدین-فرزند*. *مجله روابط اجتماعی و شخصی*.
11. پنجه جو، م. (1397). *راهنمای افزایش هوش هیجانی دانش آموزان: هفت راهبرد موفقیت در افزایش هوش هیجانی دانش آموزان در کلاس*. تهران: انتشارات رشد.
12. حسینی پناه، س. ع.، & زنده دلان، آ. (1395). *شناخت و تحلیل نظریه های مهارت اجتماعی کودکان و روشهای کمک یه رشد مهارت‌های اجتماعی آنها در محیط های مرتبط با کودکان*. *کنفرانس بین الملل پژوهشهای نوین در عمران، معماری و شهر سازی*، 5-6.

13. حصیرچمن، ا.، شاکری نیا، ا.، & صادقی، ع. (1397). رابطه مهارت های ارتباطی، مسئولیت پذیری و تنظیم هیجانی با سلامت روان در کارمندان بانک ملی. فصلنامه مشاوره شغلی و سازمانی.
14. حکمت، ف.، & یزدان، ل. (1393). عوامل موثر بر مسئولیت پذیری اجتماعی جوانان (مطالعه دانشجویان دانشگاه شهید باهنر کرمان). *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، 132-135.
15. خجسته مهر، ر.، شکر کن، ح.، & امان الهی فرد، ع. (1386). پیش بینی موفقیت و شکست رابطه زناشویی بر اساس مهارت های اجتماعی. *فصلنامه علمی پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز*.
16. رضایی، م. ص. (90). بررسی نقش تربیتی خانواده در نظام تربیت رسمی و عمومی از دیدگاه علم ودین. *پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی*، 97.
17. زارع، ح.، صیف، م. ح.، & طالبی، س. (1396). *امار استنباطی پیشرفته*. تهران: دانشگاه پیام نور.
18. زارعان، م. (1392). موفقیت خانواده و تاثیر خانواده جهت یاب در آن. *مطالعات راهبردی زنان*، 196-198.
19. سبحانی نژاد، م.، & آب نیکی، ز. (1391). بررسی میزان توجه به مولفه های مسئولیت پذیری اجتماعی در محتوی برنامه درسی دوره متوسطه نظری در ایران در سال 1390-1389. *اندیشه های نوین تربیتی*، 62-61.
20. شالچی، و. ب. (1396). مقایسه اختلالات عاطفی رفتاری و مهارتهای اجتماعی در نوجوان دختر عادی و فرزندان مراکز شبانه روزی سازمان بهزیستی. *رفاه اجتماعی*، 181.
21. شاهمحمدی، م.، & ابراهیمی تازه کند، ف. (1396). نقش معنویت و مذهب درون نظام خانواده. *کنفرانس بین المللی فرهنگ آسیب شناسی روانی و تربیت*، 7-8.
22. شاهمحمدی، ف. ا. (1396). نقش معنویت و مذهب درون نظام خانواده. *کنفرانس بین المللی فرهنگ آسیب شناسی روانی و تربیت*، 3.
23. شاهمحمدی، ف. ا. (1396). نقش معنویت و مذهب درون نظام خانواده. *کنفرانس بین المللی فرهنگ آسیب شناسی روانی و تربیت*، 4.
24. شاهمحمدی، م.، & ابراهیمی تازه کند، ف. (1396). نقش معنویت و مذهب درون نظام خانواده. *کنفرانس بین المللی فرهنگ آسیب شناسی روانی و تربیت*، 7.
25. شریعت باقری، م. م.، & بهراوندی شیخی، ک. (1398). رابطه خود تنظیمی هیجان و مسئولیت پذیری با روابط اجتماعی دانش آموزان. *فصلنامه علمی- پژوهشی رفاه اجتماعی*، 93-92.

26. شریعت باقری، م. م.، & تهرانی مقدم، ح. (1396، آبان 25). مسئولیت پذیری و راهکارهای ارتقاء آن در نوجوانان دانش آموز. بازیابی از Archive of SID: www.sid.ir

27. شریعت باقری، م. م.، & نیک پور، ف. (1397). تاثیر آموزش مهارت های اجتماعی - ارتباطی بر مسئولیت پذیری و سازگاری دانش آموزان. فصلنامه روش ها و مدل های روانشناختی/سال نهم.

28. شهابی زاده، م.، آیتی، ر.، & دهقان تنها، ف. (1392). کارکرد خانواده و جهت گیری مذهبی: ارائه الگوی نگرش به ارتباط پیش از ازدواج و پیامدهای آندر دانشجویان دارای ارتباط و بدون ارتباط با جنس مخالف. روان شناسی دین، 83.

29. شهروند، ر. (1397، اذر 8). مهارت های کلیدی مقابله با هیجانات. بازیابی از باشگاه خبر نگاران جوان: yjc.news

